

Voor het onderwijs

Algemene informatie over het speciaal onderwijs

Kinderen die het reguliere onderwijs niet kunnen volgen, kunnen terecht in het speciaal onderwijs of het speciaal basisonderwijs (sbo). Ook kunnen zij met ondersteuning via leerlinggebonden Inanciering (lgf of 'rugzak') terecht op een reguliere basisschool. Het speciaal (basis)onderwijs staat open voor kinderen met een lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke handicap, moeilijk lerende kinderen en kinderen met gedragsproblemen.

Indeling speciaal onderwijs en belangenverenigingen

Het speciaal onderwijs is verdeeld in vier clusters met eigen scholen (zie kader links). De clusterindeling is gebaseerd op de soort handicap van de kinderen. Elk cluster heeft een belangenvereniging, verantwoordelijk voor alle clusterspecifieke zaken. De PO-raad is het aanspreekpunt voor zaken die clusteroverstijgend zijn en die te maken hebben met onderwijsinhoudelijke en organisatorische zaken, zoals de uitvoering van de leerlinggebonden Inanciering (lgf of 'rugzak').

Bartiméus en Visio (cluster 1)

Siméa (cluster 2)

Landelijk expertisecentrum speciaal onderwijs (LECSO) (clusters 3 en 4)

PO-Raad

Kerdoelen speciaal onderwijs (so)

Vanaf schooljaar 2009-2010 zijn voor het speciaal onderwijs kerndoelen van kracht, net als in het reguliere basisonderwijs. Deze kerndoelen beschrijven wat leerlingen moeten kennen en kunnen aan het eind van hun schoolcarrière. Ze zijn ontwikkeld voor leerlingen met een enkelvoudige beperking en/of stoornis, en voor zeer moeilijk lerenden.

Kerdoelen speciaal basisonderwijs (sbo)

Sinds 1998 zijn er geen scholen meer voor moeilijk lerende kinderen (MLK), scholen voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden (LOM) en afdelingen voor in hun ontwikkeling bedreigde kleuters (IOBK). In plaats daarvan is er het speciaal basisonderwijs (sbo). Sbo-scholen en reguliere basisscholen hebben dezelfde kerndoelen. Kinderen op sbo-scholen mogen langer over de basisschool doen, uiterlijk tot hun 14e jaar.

Kerdoelen voortgezet speciaal onderwijs (vso)

Per 1 augustus 2013 gelden voor het vso 3 sets kerndoelen (voor drie uitstroomprofielen), uitgewerkt voor verschillende leergebieden. Daarnaast zijn er leergebiedoverstijgende kerndoelen. De kerndoelen voor de leergebieden zijn gelijk aan die voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De kerndoelen kunnen worden afgestemd op de doelgroepen in het vso.

Eindtermen en eindexamens voortgezet speciaal onderwijs

De eindtermen en examens in het voortgezet speciaal onderwijs zijn hetzelfde als in het reguliere onderwijs. Alleen de manier waarop de examens worden uitgevoerd verschilt.

Meer informatie

Kerdoelen en leerlijnen speciaal (basis)onderwijs (po) bij SLO

Kerdoelen voortgezet speciaal onderwijs (vso) bij SLO

Cultuureducatie speciaal (basis)onderwijs

Ook in het speciaal onderwijs vallen de kerndoelen op het gebied van cultuureducatie onder het leergebied kunstzinnige oriëntatie. Scholen in het speciaal onderwijs geven zelf invulling aan de manier waarop zij aan de kerndoelen willen voldoen.

Twee sets kerndoelen

In het speciaal onderwijs is er een set kerndoelen voor leerlingen met een enkelvoudige beperking en een set voor zeer moeilijk lerende of meervoudig gehandicapte kinderen. De kerndoelen voor kunstzinnige oriëntatie voor leerlingen met een enkelvoudige beperking sluiten zo veel mogelijk aan bij die voor het reguliere basisonderwijs, maar houden rekening met de verschillende beperkingen van de leerlingen.

Kerdoelen kunstzinnige oriëntatie so

Leerlingen met enkelvoudige beperking/stoornis

Voor deze groep leerlingen omvat het leergebied kunstzinnige oriëntatie de domeinen tekenen en handvaardigheid, muziek, en spel en beweging.

- Kerdoelen so leergebied kunstzinnige oriëntatie (pp. 36-41)

Zeer moeilijk lerenden

Voor deze groep leerlingen omvat het leergebied kunstzinnige oriëntatie de domeinen tekenen en handvaardigheid, muziek en dramatische vorming.

- Kerdoelen so leergebied kunstzinnige oriëntatie (pp. 26-29)

Leerlingen met psychiatrische problematiek

Kerdoelen voor leerlingen met psychiatrische problematiek, dan wel ernstige leer- en/of gedragsproblemen, en voor het voortgezet speciaal onderwijs zijn nog in ontwikkeling.

Kerdoelen speciaal basisonderwijs (sbo)

Voor het speciaal basisonderwijs gelden voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie dezelfde kerndoelen als in het reguliere onderwijs.

- Kerdoelen en leergebieden po

Leerlijnen cultuuronderwijs

De CED-Groep ontwikkelde in samenwerking met het onderwijsveld leerlijnen voor alle clusterscholen. Deze zijn eind 2007 opgeleverd en in gebruik genomen.

De leerlijnen voor het speciaal onderwijs zijn ontwikkeld door eerst basisleerlijnen te maken per vakgebied vanuit de kerndoelen van SLO. De kerndoelen zijn opgedeeld in subdoelen. Deze subdoelen worden bereikt vanuit tussendoelen, van 1 tot 8, passend bij de ontwikkelingsleeftijd die leerlingen in de betreffende groep zouden hebben bij een reguliere ontwikkeling. Dit worden de basisleerlijnen genoemd.

De basisleerlijnen speciaal onderwijs zijn vervolgens per cluster aangepast aan clusterspecifieke afwijkingen van de basisleerlijn.

De CED-groep heeft de verschillende leerlijnen per leergebied en per cluster in een zip-bestand op de website staan. Daar zijn de leerlijnen te

downloaden. Voor begeleiding bij de implementatie van de leerlijnen kunt u terecht bij CED-groep.

- [Leerlijnen CED-groep](#)

Handreiking voor leerlingen met speciale onderwijsbehoefte (SLO)

Bij het Leerplankader ontwikkelde SLO een handreiking voor onderwijs aan leerlingen met een fysieke beperking of psychiatrische stoornis die normaal tot moeilijk leren.

Download de [Handreiking bij Leerplankader voor leerlingen met een speciale onderwijsbehoefte](#)

Cultuureducatie voortgezet speciaal onderwijs

Voor het voortgezet speciaal onderwijs (vso) gelden dezelfde kerndoelen en eindtermen kunst en cultuur als in het reguliere onderwijs. Het is aan de scholen zelf om deze af te stemmen op de verschillende doelgroepen binnen het vso.

Kerndoelen kunst en cultuur onderbouw vso

De kerndoelen voor de leergebieden in het voortgezet speciaal onderwijs zijn gelijk aan die voor de onderbouw vo, dus ook die voor kunstzinnige oriëntatie. Ze kunnen worden afgestemd op de specifieke doelgroepen in het vso. De kerndoelen zijn uitgewerkt voor verschillende leergebieden en gericht op drie uitstroomprofielen.

[Kerndoelen vso per leergebied bij SLO](#)

[Kerndoelen leergebied kunst en cultuur](#)

[Kerndoelen leergebied culturele oriëntatie en creatieve expressie](#)

(uitstroomprofiel Arbeidsmarkt)

[Kerndoelen leergebied culturele oriëntatie en creatieve expressie](#)

(uitstroomprofiel Dagbesteding)

Eindtermen en eindexamens vso

Leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs kunnen (afhankelijk van hun school) eindexamen doen in de kunstvakken. De eindtermen voor de kunstvakken zijn hetzelfde als bij het reguliere onderwijs. Alleen de manier waarop de examens worden uitgevoerd verschilt.

[Eindtermen vmbo](#)

[Eindtermen havo/vwo](#)

Speciale (na)scholing

Overzicht van (na)scholingen op het gebied van cultuureducatie in het speciaal onderwijs.

De kunst van de beperking

Bijscholingscursus voor kunstvakdocenten en makers uit het kunstonderwijs en kaderopleidingen die (gaan) werken met mensen met een beperking. De cursus is zowel gericht op inclusieve groepen - mensen met en zonder handicap - als exclusieve groepen. De cursus is in 2012 ontwikkeld door Kunstfactor, een van de rechtsvoorgangers van het LKCA, Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst.

De cursus wordt momenteel niet aangeboden. Wil je de cursus gaan aanbieden, neem dan contact op met [Hans Noijens](#).

Stichting Tamino

Stichting Tamino wil dat alle kinderen en jongeren met een beperking op school structureel in aanraking komen met kunsteducatie en dat zij in de vrije tijd voldoende toegang hebben tot kunsteducatie. Tamino geeft trainingen, workshops en nascholing voor professionals uit de kunst en cultuursector en het speciaal onderwijs om te zorgen voor beter en meer kunstonderwijs voor speciale doelgroepen.

Stichting Tamino

Plein C | Cultuurdocent in het speciaal onderwijs

Nascholing cultuuraanbieders, kunstenaars en kunstdocenten met ervaring in het reguliere onderwijs, die willen werken in het speciaal onderwijs en hiervoor zelf lessen willen ontwerpen. De scholing omvat zes bijeenkomsten met aandacht voor algemene informatie over het speciaal onderwijs (zoals de verschillende clusters) en het ontwerpen van een lessenserie toegespitst op een doelgroep die je tijdens een korte stage in de praktijk gaat brengen. Ook is er aandacht voor specifieke docentvaardigheden. Je wordt begeleid door een cultuurdocent met veel ervaring in het speciaal onderwijs.

Cultuurdocent in het speciaal onderwijs

Plein C + Stichting Tamino | Cultuurdocent - Hoofdmodule Speciaal onderwijs

Scholing voor ervaren cultuuraanbieders die zich willen verdiepen in het speciaal onderwijs. De nascholing Cultuurdocent is ontwikkeld door Plein C. Voor de hoofdmodule heeft Plein C samengewerkt met Stichting Tamino.

Cultuurdocent | Hoofdmodule Speciaal onderwijs

Outside In!

Summer school voor professionals uit de kunsteducatie, gericht op het stimuleren van artistieke en creatieve vermogens van mensen met een beperking. Het programma biedt een praktische kennismaking met leer- en werkprogramma's om kinderen en volwassenen met een fysieke, visuele, communicatieve, auditieve of verstandelijke handicap, gedragsstoornissen of psychiatrische problemen te coachen bij hun creatieve maakproces.

Summer School - Outside In!

Speciaal aanbod

Verschillende instanties hebben aanbod en/of lesmateriaal ontwikkeld voor het (voortgezet) speciaal onderwijs. Via de inspiratiebox (blokje links) vind je kunstactiviteiten voor mensen met een beperking.

Ontbreekt er iets aan de lijst? Laat het ons weten.

Speciale links

Een overzicht met links van instellingen die zich bezighouden met speciaal onderwijs of kunst inclusief.

Special Arts

Bevordert dat alle mensen met een handicap aan kunst kunnen doen en dat ze hun talenten daarvoor kunnen ontwikkelen.

Special Arts

Special Heroes

Laat kinderen met een beperking ervaren hoe leuk sporten en bewegen kan zijn. Bedoeld voor leerlingen in het speciaal en voortgezet speciaal onderwijs van 6 t/m 19 jaar. In 2016 is Special Heroes gestart met een kunst- en cultuurprogramma.

Special Heroes

Stichting Tamino

Streeft ernaar dat alle kinderen en jongeren met een beperking op school structureel in aanraking komen met kunsteducatie en hier in de vrije tijd voldoende toegang toe hebben.

Stichting Tamino

KOM Gelderland

Gericht op structurele, toegankelijke en professionele kunsteducatie voor iedereen met een zorgachtergrond.

KOM Gelderland

MEE

Biedt ondersteuning bij leven met een beperking.

MEE NL

PO raad speciaal onderwijs

Voor kinderen die het reguliere basisonderwijs ondanks extra ondersteuning niet kunnen volgen, is er plek in het speciaal basisonderwijs of het speciaal onderwijs.

PO raad: Speciaal Onderwijs

Bartiméus

Specialist in leven met een visuele beperking. Bartiméus ondersteunt jong en oud op het gebied van wonen, leren, werken en dagelijks leven.

Bartiméus

Visio

Bij Visio kan iedereen terecht met vragen over slechtziend of blind zijn.

Visio

Siméa

Landelijke vereniging voor cluster 2: voor dove en slechthorende kinderen, kinderen met ernstige spraak/taalmoeilijkheden en kinderen met een stoornis in het autistisch spectrum waarbij de focus ligt op communicatie.

Simea

Landelijk expertisecentrum speciaal onderwijs (LECSO)

Voor Cluster 3 scholen (zeer moeilijk lerende kinderen, leerlingen met lichamelijke én/of verstandelijke beperkingen, langdurig zieke kinderen en leerlingen met epilepsie).

Lecso

Vereniging voor SBO-scholen

Hét aanspreekpunt voor het speciaal basisonderwijs (SBO). Vertegenwoordigt het SBO in landelijke organen.

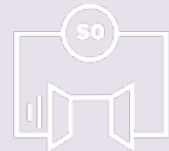
SBOwerkverband

VO-raad en passend onderwijs

Per 1 augustus 2014 is de wetwijziging op passend onderwijs ingegaan. Scholen moeten sinds die datum leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben een goede onderwijsplek bieden. Kinderen gaan, als het kan, naar het regulier onderwijs. Het speciaal onderwijs blijft bestaan voor kinderen die daar het best op hun plek zijn. De VO-raad ondersteunt scholen en samenwerkingsverbanden bij de invoering van het nieuwe stelsel via het

Ook interessant

- [Website passend onderwijs.nl](#)
- [Landelijk werkverband Praktijkonderwijs](#)
- [Speciaal onderwijs bij Kennisnet](#)
- [De Onderwijsspecialisten voor begeleiding van leerlingen \(v\)so die extra begeleiding nodig hebben](#)

Voor het onderwijs

[Algemene informatie](#)
[Cultuureducatie s\(b\)o](#)
[Cultuureducatie vso](#)
[Speciale \(na\)scholing](#)
[Speciaal aanbod](#)
[Speciale links](#)

LKCA Bezoekadres: Lange Viestraat
365 3511 BK Utrecht 030 711 51 00
info@lkca.nl

Volg ons

